

ՏԻԿԻՆ ՄՀՈՒՇՈՒԽԻՉ Յ. ԹՈՐԹՈՒՄԵԱՆ +

87 Ապրիլի 1904 սեւազգած եւ ախրալի վայրիկեանն զարկաւ, յօրում անողոքելի ձեռքն կարեց խզեց կենաց թել մ'ալ . . . Առաջիկայ համակելի գէմքը կը ներկայացնէ այն ազնուարայս մայլն, որուն վրա ողբաց եւ պիտի ողբաց միշտ վեմաշուք Թորդումեան առհմը . . . — Հանդէսիս խմբագրութիւնն պատկերիս հրատարակութեամբ կը յայտնէ, իւր վշաակցութիւնն Թորդումեան թախծեալ գերդաստանին, բայց մասնաւորակէս վեմ. Դր. Վահրամ Թորդումեանի, — որ իրեւ հմաւտ հրապարակիր՝ Հանդէսիս բազմարդիւն աշխատակիցներէն մին է, — եւ կը մատուցնէ իւր ցաւագին սրտին զբալասանն բուժիլ:

Հ Ա Խ Ո Ս Ս Ա Կ Ա Ն

Հ Օ Ց Ե Ւ Ն Ե Ր Հ Օ Ց Ե Ր Ե Ր

Այս ուսումնակրութիւնն չպահած հետեւ եալ գիտելի ծանօթութիւնները հարկ կը համարիմ կարգել թէպէս արգեն ուրիշ տեղ ըստաներու մեծաւ մասամբ կրկնութիւնն ըլլայ:

Հատեսակամ հրատարական արձանագրուկ թիւնները յամեսյն գէպս մեծաւ մասամբ քրիպտուեն յառաջ՝ առաջին հապարակակին առաջին կեսն են: Ամառը, ինչպէս կոմագենէի Մասուլութիւնը — Արդասուի և Խոցինի արձանագրուկ թիւնները ժամանակագրականորեն ըստ բաւականի ճշգրի կրնան հաստատուիլ, ըստ օրում 712ի և 708ի մէջըց կիյանա:

Հատեսակարգութեանց հեղինակները իրենց զիրենք կը կոչեն: Թագաւոր Կոստանտին (Constantin), Թագաւոր Կոստիկի (Costiki), Թագաւոր Կոստուկի (Costuk), Թագաւոր Կուփիայի (Kupiaj), և Թագաւոր Տարոսուի (Tarsosu), Թերեւս մին աւ Թագաւոր Թագաւորոց Me+X (id-a?), Աւրէ այսպիսի անուանակուշութիւններ առաջին եւութ չեն ինչի:

Հատեսակարգարանց գիրը կը բաղկանայ = գողագործութիշ նշաններէ (ideogramme): Բ. վանկերու համար նշաններէ, այսինքն բազմայն + ձայնաւոր կամ ձայնաւոր + բազմայն կամ բազմայն + ձայնաւոր + բազմայն, եւ է բազմայն + բազմայն չըլլայ: Այսինքն որ եւ իյշ ձայնաւոր մը կը մնան, գ. առանձին առանձին ձայներու, բազմայններու եւ ձայնաւորներու: Համար մարդնաների: Բառ մը կինայ զուտ գողագործութիւններին եւ զուտ ձայնական գովազով (photisch) կամ գողագործանոցներին եւ միանալածոյն առքուզով մին կամ մասամբ ձայնական կերպով գործի: Այսինքն ուրիշ կերպով բացատրելու, համար՝ բազմագործութիւններու եւ այսպահանքներու: Ձեմիլ: Եթէ Ի բառի մը գողագործանից կը ցուցնէն եւ ա+ծ իսումը մը որ նոյն բառին արտաքինութիւնը մատանին կը մնան, այն առեն այն բառը պարզ կը բացատրուի. Խով, ա+ծով, Ի+ա+ծով, ա+ծ + Իով, ա+Ի + նով, գ+ Իով, եւ Ի+նով:

Զայնուորները չեն նշանակուիր, նոյն իսկ եթէ յամակելու ալ բլան: Ե կրնայ զ. օ. ձեօ, Ռ արիօ նշանակել, ինչպէս որ արագերթիւնները ացործ կերպով կ'երեւցնեն: Բառի մը մէջանեց բաղաձաններու մէջ երեք ձայնաւոր չի գար, իսկ բառին սկիզբը ցանցաւ կը պատահի, որ ձայնաւորի նշաններով բացատրուի: Բաց ի օի եւ նոյն եւ թե՛ռ բնեւ Ա(օ) + ի(օ) համար մը մէջ նշաննէ, կամ նոյն պարզ ձայնաւորները: Համար ալ նշաններ, ըստց շատ երեք հատ, այսինքն, ինչպէս միայն հայրեկն ամենայն պահովութեամբ ցըց կամ առաջ, նշան մը որ կամ օի համար, հատ մը ի՛ կամ գի համար եւ թերեւս մէջ հատ ալ որ եթէ ոչ:

* Պարզ. Անսէնի այս սահմանական հատուածք Թարգմանելով մօր երեսն ըրած հոստումը կը կատարեն:

ՑԱՀԱՐ

ար համար այ եւ օք համար նշանը մազ, ի՞ն եւ ըի համարը նով, յախ եւ յօք համարը նոնդ եւ գուցէ ա(0) + i(ε)ի համար գործածուածը Անով կը նշանակեմ:

Այս ճակ, չով, չնով եւ մնով նշերկայացուցացած նշաններով զատ, կան նու եւ առանձինն ձայններով համար առանձնահարութեա բարզապահ + ձայնաւոր փամ ընդհակառանիք: Այս այս նշաններով առանձնահարութեա բարձրագույն արժեքը ուղղակի յատակ առաւանց խթին չեղ իրանք հետեւցուիլ: Արդ այս ձայնանշաններներ են 1. երես ու առաջնայի ով զերս իր փառագույն առանձնական արժեքներու առաջ հայերէն օգնութեան հարփ է որ բ-բարձրագույն կասկածի ենթարկութիւն: 2. նշան մը՝ որ թէրես իր ո ճանապահութեան հետ կի փախանակի եւ 3. նշան մը՝ որ եթէ կրկին գրառ առաւանց առաջնա մէկ սփոսոց կը նշանակի եւ այս ալ նշան արձանագութեամբ եւ նոյն յարաքերտէթեամբ՝ յորում առանձնաւոց արիք ու այդին առաջնա առաջնա: Մա ։ Կայրիկ, Համարան կամնայի մէջ զիտաւոր դիցուհուն մէկ անձնութիւն կը հրատաւ Ուստի անձնա նօթ նշանը ք(Ա) կամ հ(Ա) իրայ կարգացուիլ եւ առանձնաւոց առաւան արագութիւն մէջ Բարձ կամ Բաճ ։ Կայրիկ, ։ Փարագական Պատաշ (Հման): Տնօն Պատաշ բարձ նենաւուիլ: Խոկ արդ վերցիշ շետ նշանները արդէն ուղղակի յատակ առաւանց խթիրուն օգնութեամբ նաև շշուած նշաններուն հետ երբեմ չեն փփանակութիւր, եւ պար ենցինք կամ բարզապահ + ձայնաւոր կի համ ձայնաւոր + բարզապահի համար ուրիշ նշաններ առձնագործ թեամբ անցած անցուած անցուած արթէն ինչ առանց դիցացած համար կը հանդիպին: Դրաբեալ մէր դիցացած համարն առաւանց համանային բարզապահ առաւանց առաջնայի կը հանդիպ հետեւցունել թէ հասարքէն դ կամ գէր թ մ'ունէր: Ուրիշ յատաջ թերուած ջրո յարաքերաբար հինգ նշաններու համար մէր ըստ ձայնի որոշակի արթէն ինչ առանց հայերէնին օգնութեամբ կատարեանացած: Խոկ հայերէն այս որոշակի համարներու հայերէնին կը հաստատ, որով ամենայն հաստատթեամբ նոյն հինգ նշանները կը հաշանակմ համապատասխան թիւ արթէն կամ թիւ, ինչ կամ թիւ (ա. առաջ վայրէց առաջ առաջ թիւ):

Պարզ բաղադրյաներու համար վերցվելիքներու պես + մայնառներու համար օրիչ նշաններ, ինչպէս ըստիք, արձանադրութեանց մէջ, որչափ կ'երես, չեն գտնուիք, առաւ մայնանց գետեան կատաթիւ եղան ըլլալուն. և՛: Ըստ ոյսի հատուցիչների ըստ երեսներին ունեցած ըլլալուն է կ, բայց ոչ յ, ի բայց ոչ պ, ու կամ ծ, բայց ոչ ծ կամ ը. ճիշճա

մի եւ նայ իբաւամք հատերէնի կրնանք զվանեալ ։ կոմը է եւ գամ օ, վասն զի դիրը ի՞ն եւ ըի, այ եւ օի համար մանականնաշն մը չունեն նթէ միշտ ծանօթ հատերէն անուանց պատճառաւ այս բան անցան, իւ, հարդէ և մանաւանդ ընդունելի, որ դիրը ձայնաւորները նշանակելու մեջ շատ անառակ է, ոյսպէս ալ ի յարազգաւոնէն նոյնը կրնանք հաւատականներուն մանաւադ թէ սուոդ կերպով բաղադրյաններուն նշանամուռ չըսէ. վասն զի հատերէնը ոչ միայն եւ, ալլ նաև ց, ոչ միայն է հապո նաև մ ալ ունի, ինչպէս յայսնի է Sa(n)gara հատեսն թագաւորութեան մանունէն եւ Melid-ն հատեսն թագաւոր անաննէն: Պար համար նոյն է որ ընդունինք, թէ զ. օր. կի համար նշանը ց աց կը նախանի է իւ համար նշանը մ ալ կը ցուցնէն. գարենալ թէ, զ. օր. այնպիսի ճայնիք մը համար գործած անուանը, զը Ենցիք օ գրով կը յայտնաբեր, թէ երեսուն, թէ երեսունիւ օր. ալ. ձե՛ համար գործածուեր, նմանանիք է (ի) (ի) (Համար) եւ իյ կամ ցի (Կոմուն-Կոմուգեոն) համար գործածուած նշանը՝ գոյցէ նման ճայներու համար գործածուեր, բնախանաբեր, նոյնը կ'արժէ վահանաններու եւ բառաշշնեներու համար, իթէ պասկեբարըն գործածուինն Ասկից է մեր կ, է, եւն տառապաքնեւթիւնը: Հայերէնը մեր ըստած լի ու լի կը հաստատէ եւ նայ իսկ կիպուցց վանկագիրը նման երեւոյթներ ենձնաւ:

Արպէս զի նորէն թիւրիմացութիւններ
շասպրին՝ յայտիք կերպով կը ծանուցանեմ, որ
ցարչափ պյառզ չեմ բաեր, յարթիւս բառ
ընթերցունենալու եւ մենաւթիւններու, որոնք
հայերին բառագանձննեմ համ կը կիմ, և առաջ
հայ արքէն ի օգնութեան պարզապիշու
արքան ազգութիւններէն կամ ուրիշ
ազգիւրիքն քաղաք առաջ եմ: Առաջ տեսակ
անապահութ բաներ ալ բերած եմ —
պիտի թէ անապահովիթեան ասինքնաման
չեմ ընթելի, — վասն զի անապահովին ու
անապահովին մէջ դժուարին է որոշ ասինքն մը
գնել, գործեալ որոյնէնեւս իմ ընթերիւնները
այժմ այնշաբ յաջազան են, որ ինչ իմինենէն
անապահութ բաներ ամրոց արդիւնքով ապա-
հոված են: Վարը յառաջ բերած ընթեր-
ցուներու ու մելութեանց հաստատ
թիւններ կը գտնեմ ZDMG. Bd. 48,
S. 235—352 ու S. 429—485; Maspero's
Recueil de travaux Bd. 48, S. 111—120;
WZKM. Bd. 10, S. 3—20; m. Hittitern
und Armeniern; ZDMG. Bd. 53,
S. 445—470 եւ պիտի գտնեմ անգ ի Հայո-
ւական 2 հայ 3:

ՀԱՅԵՐԵ-ՀԱՅԿՈՎԻՆ ՊԵՐԿՈՎԻՉ

1. 'Տէր', Հատերեն թ-ի-է կը կոչուի. այսպէս
կը կոչուի նաև Հատեան ասաւածոց Հայրը
Sanda. առել մը փոխանակ Sandař De-sandus կը
կարդացաւ (-). իմ Hittiter und Armenier

էջ 89): Հայերէնի մէջ ուր յառաջ՝ եկած է ուրե եւ որ կամ ոյէ, իսկ ովով ուրե եւ լիչէ, հայերէնի մէջ դայականի քը դրամաց ոյզ ու լին բառերը ենթի տարբերութիւնը ցունելու կը ճառացնեն. Հայերէն սկզբանաւու ոգիր համայնշ է աղեց կը բանէ:

2. Համերէն կ'ըսուիք 'թագաւորին', Տ'ձրա եթէ նաև եւ նոր լէ. Պարօ: (Քանոնփան Արշակուն Ը. 4, 1) կամ Տարօս Կորանօս ալ կը կոչուեր. կապագովկան դրամաց վայ եղած ծօրի բառն ըստ Ցունուիք եւ այլց 'իշխանի, կամ 'թագաւորի, համար բառ մը պարի ըլլայ: 'թագաւոր, նշանակող համեստ մէհենազրութիւնը (Hiéroglyphe) նախնականաբար ծառ մին է (այսպէս Համաստ մէջ բառ իմ կը կոշապարներու. Հրատարակութեանց, նաև Messerschmidt ին հրատարակութեան մէջ անձնանշել է. (Հման. Բ' Hittiter und Armenian էջ 89 ff.): Արդեօք varia = 'թագաւոր, բառին հետ հայերէն ծառու, վերաբերութիւն մ'ունք.?

3—4. նարա թերեւն ծարու — բառն համանիշ մը կոյ եւ երկի մարդ ցուցընոց մէհենազրութիւն է զրուած + ի'(ա) + ձ. Հայերէնի մէջ որոյ 'թագաւոր' բառն է, իսկ ոյզ անընչառ համացն արէն ծագած է:

5. նարա սուրէ մէկ համակը ցոյք կոյ տայ կորացւած մասունիերով ձեռք մը: Հայերէնի մէջ բառը կը նշանակէ 1. կորացւած մասունիերով ձեռք, եւ 2. 'տիրապետ, 'բնաւոր, :

6. Մարդկային գլուխը ե՞լ' իբր վերջին բաղադայնով վերջաւորու. մայնարծէք մ'ունք. անձանոց գլուխէրը համեստ գութեան մէջ այն հանաւուը կը յայտարաբեն, որ յայտարաբէ կ'ուզուի. Հայերէնի մէջ նոր նախնական 'martostէ յառաջ եկած է. Մարդկային գլուխը իբր գովական ածական կամ 'վերջաւորի կը դրբածուի, որ ario = 'արի' ածականին համացր կամ 'հաւասար է (ա. վարը), եւ Հայերէնին մէջ նոր կը նշանակէ 'պատերազմ', իսկ մորովէ՛ որուն իր երկրորդական (sekundär) կրնայ ըլլալ, 'պատերազմու.:

7. Արձանագործ ենաց ապէն պատկանող Հա-է կ'անուածուն. Հայ կոնայ 'Hat(i)oske' ծառ- գած ըլլալ Ասոր վայ աւելուոր այն՝ որ գլխաւոր դիքն եւս՝ որոն որդիքը գէթ իրենք վիճենք թա- գաւոր կը կուեն — Հա-է կ'ըսուի եւ թէ Հ-է Հայոց նախահայրն է: Հիբր նուազկան մասնիկ է: Հման. արդէն կը Տանձածօս Sanda զիւաւոր դիք հետ (ա. վարը):

8. Ըստ էջ 181 վեր ի'(ա)-ի'(ա) (սոկ.) զիւաւոր դիք մէկ արտզան է, իսկ ու դիմաւոր դի- ցու հոյն: Այլ բառերուն՝ իբր ֆաւարչական բառ, մեկութեան գէտ համականութիւնը շի կրնար յառանել որոնց նշանակութիւնն է Հայրի, յա- րաբերաբար 'մայրիկ', = փաւուական Պալասի: Եւ Հայկանան բար, որ Բաբէի եւ Բաբ-ոց անուանց մէջ կ'երեւայ, հման. Տէի՛ եւ Տէրոյ, յորում Տէրէն յառաջ եկած Տէրը տառածած մը կամ աստօնած իբր աեր կը ցուցընէ — եւ կապագովկան Մաք:

9. մ-է՛ + շ 'այր, որշէնով գլխաւոր դիք մէկ արտզան է եւ շաս համանան է, որ Հատօն անց մ-է՛ աւ գրուած ըլլայ, ինչպէս ՚-ի, հետ էր Հատ գրուած է Ասոր համար սիալ է մ-է՛ + շի մէջ *hate(i)r բառի մը (ա. Հայկանան հոյր նախ- նական *patetէն) *hatro սեռականը տեսնելը: Գլխաւոր դիք մէկ արտզայսիչը, որ նաեւ 'իմ, բառն հետ կապաւած կը գործածուի, աթոռով մը կը նախնակուի, թերեւս այս պատճառաւ միուս հատեան hate(i)r = 'հոյր, բառին մէկ պատկե- րաբարն է: Դրաբարն կ'արժէ մաս գնեն, որ աթոռու երկու կողմանէ եղիքատարութիւն կողդի հետ անձնակ յարաբերութեան մէջ կը սեռների եւ մէկ կողմանէ ու ը'(ա)-ը'(օ) իմ հետ է 'Հայրիկ, նշանպէս ի միտ առնելու է, որ ինչպէս այրաբար եւ ան + շ, այս պէս ալ համարական յայտարարութ բառ այս այս ականատիւ դպյականներն է, որ 'այր, մէհենա- գրութեամբ կրնան որշուիլ: Խոկ *hate(ir), *hatro(!) սեռականին հետ, եւ միուրի մէջ եղած մայսկան անշանական տարբերութեան նկատմամբ միտ գնեն կեւ առնէք, որ Հայերէն հոյր յառաջ կ'եած է *hatroի վրայէն հետեւ — այս ալ *hatrot յառաջ եկած է —, վասն գի ու զդակի եւն շի կրնար սր (v) ըլլալ — որով միուրին հիմ հաթորու կրնար համապատասխանել:

10. Ասուածոց մօր համար մ-է՛ + շ բառ մը Ramsay ին Hogarthի հրատարակած օրինակին հակառակ Fraktin լունին, ինչպէս որ Chantrey լուսանկարը կը ցուցընէ: Դժբախտաբար պահանջվ չի գիտուիր թէ արդեօք առնեմիք արձանագրու- թեան մէջ ասուածոց սինինջ համար մէհենա- գրութեան մ'ետեւ գտնաւած լու եւ ՚+ շ մէկ բառ կը կազմն: Նթէ մէկ բառ կազմն, այս առեն այս բառը matro սեռական մ'է՛ յառաջ եկած male(j)tէ = հայ, Հայնանական 'մէլէրէն:

11. Եւ 12. 'Տղայ, 'որդի, եւ նամնենք հա- տերէն կը կուսին 1. մ-է՛ + շ, շ-ը'(օ): Հայե- րէն սուոր կը նշանակէ 'որդի եւ զորի ՚ուրմէն, 'սորսանդ, ։ Հոս ուր կրնայ փաղաքշական եւ նուա- զական ոչ մասնիկն ըլլալ, զմն. վեր Հոյի: Հ- այնանուններէ վերը հայերէնի մէջ կընայ ք, քի եւ գովանալ:

13. Հորթու գլուխը՝ որ հորթու տեղ կը բանէ, տեղ մը ապահովութեամբ թագաւորին՝ գլխաւոր դիք հետ յարաբերութիւնը կը նշանակէ, իսկ առջ մ'ալ կարենի է կամ 'լա եւս համանա- կան է որ այս յարաբերութիւնը ցուցնէ: Թա- գաւոր նիբղների մէջ մայր ՚սերմն, եւ ՚զաւկ, ՚վանուանէ ասուածոց տեսան: Ազդ Հայերէնի մէջ որի կը նշանակէ 'հորթ, եւ որդի 'զաւկ, ՚Ուստի կարենի է թէ որդի գլուխը որթ կամ ասոր կ'ամ հագոյն ձեւը = ordi կամ այս աւելի հնագոյն ձեւը = մերձաւորակա օրթ. Ուրդի մէջ եղած նն հնագոյն ին կը ներկայացնէ: Բարենիք արձանագրութեան մէջ հօրթու զիւան ետեւ գտնաւած նն կոնայ այս բառ յայտարաբէլ:

14. Ըստ տեղ բռնալ, շան դրսու մը է իբր առաջին եւ ո իբր վերջին բաղադայն ունի եւ տեղ մը կը նշանակէ Ծուն Ծունեսօւի մէջ: Հայերէն

շան բառին մէջ եղած տակ և ո՛ մեւեւ անցնելով՝
հնագոյն սով մը կը ցացընէ:

15. Արիշ շան դուի մը — Հովուական
շան — կոմ կը ցուցընէ Կոմմաց-ընե —
Կոմտակի մէջ, ուստի ե՛պ կորպալու է Հայե-
րէն բայի ընչ-ը Հովուական շան անունն է:

16. Ժ-եօթ-, կամ թերեւն է՛զ, որ շատ ան-
հաւանական է, իշու գլխուն ապարդէքն է:
Հայերէն է բառը կրնայ հնագոյն օնձօւն ծագած
ըլլալ:

17. Անասնց դուի մը՝ որ իշու կամ մին
դուի ըլլալու է, բայց բուն մին կամ իշու չէ,
Սորեասոսնեաց Մւտան արտասանած անունն կը
համապատասխանէ, զոր իշիպատացիք ալ նման
կերպով կ'արտաքրեան: Մորու-է հայերէնի մէջ
յաւանակի կը նշանակէ, իսկ բառին վերջ է կամ
ո՞վ նուազական մասիկը կրնայ ըլլալ, շման-
վեր հոյի եւ դ-ու-ու ու հնագոյն: Hat(1)օ եւ
Տար(1)ա:

18. Արիշի արձանագրութեան մէջ տ. 6
ձիու զլուն մը կրնար չիսու, գաղափարը առլ, որ
յամանան գէկու շատ յանձուդն երեցոյ, բայց
ոչ աներեասիայի ենթագործ թերեւն անձնւու-
եր: Արմէնստաուոր թերեւն անձնուք, որ ցի-հերօ-
ու յեւ հատերէնի մէջ իրը այց-է եւ թէ
հայերէն յի իրը ց'կօւն յառաջ եկան է, թէ
դարձեալ տարիծի արձանագրութեան յիշաւ-
տեղ ծէօ (Արրըն ճ. 35): Կանան, անձնան
մը շատ լաւ կի պատասէք, առող կրնանք հնա-
րաւոր համարիլ, որ ծիս դուի հան պատկերա-
դրուն ճէ(2)ո կը ցուցընէ վան զի հատերէն իրը
ցած կ'ուսէք:

19. Ցու դուի ցորչափ ինդիրը բայց
ձայներու վայ է չընթերցամ մ'ուսէք. ունի նա
և բարձային մը՝ որ առանց հօրմին վերաւո-
րութեան ըլլալ՝ շատ անձան դայակինին եւ
անձիսին ետեսն կը տեսնուի, գարեան այս բա-
զանային անց թերեւն հեզ մը ու գրած է: Եւն
— հնագոյն նշու նմանան հայերէնի մէջ
արձանն է, իսկ և հայերէնի մէջ պայծի յօն է:
Հայկական նշու կ'երեւոյ թէ կավասեան մէ-
ջուաց մէջ ազգակիցներ ունի (Տուաշէկ. KZ. 83,
էջ 83): բայց ասկից չի հետեւիր, որ համեսն
ժամանակն ետքը այս լեզուներէն մէկն փիս
առնուն ըլլալ:

20. Վորթու գլխուն դույց համապատա-
սխանէ օրտիօ = որդի, վասն զի հայերէնի մէջ ուլէ՛:
Նորդ կը նշանակէ ալ, վերը թ. 13:

21. Ի կամ հ'ն ինչ իշուն ընթերցումն է
եւ իսյ հայերէն առու սշանուն է:

22. Խան մը որ հաւանականագյն աշուը-
ները եւ քիթէ մշանց ու ֆաս կը ներկայացրէն
Տ(է)Տ կը կարգացրէ եւ հայերէն ուշ (յ յուսակի
ուզգական վերջաւորութիւնն է): բառն ունինք,
Այս ուշը հնագոյն եւ է վերջաւորու ոյսի նշանա-
կութեամբ Dual մը մատնանի կ'ընէ:

23. Պ(է)Տ-Տ-է յաւանականագյն թեւեն եւ
թերեւն ձեռքքին հետ ամրով թեւեն ընթերցումն
է: Հայերէնի մէջ բայուն թէ կը նշանակէ նախ
նախան *bhab'huskun թէպէտ այս բառը կրնայ

պարգիրէնի փիս առնունած ըլլալ: բայց հարկ չէ
որ այսպէս ըլլայ: Եւ յամենայն գէպօ հնական
ծինս եւն բառին համապատասխան բառ մը հայ-
կականի մէջ գրեթէ է կամ մշգիր Պ-Ը-Ը ըլլալու եր-
այս բառ եթէ օ ալ առել ալ բառն համական
թ(է)Տ-Ը-Ը մէջ հարկ եր որ գտնէինք: Ո-է կամ է
մանկան համար յիշապատկենք: Աւուսի, ուսին եւ
ծանր նանց ի հետ:

24. Տի հետ = ալ (ա. վարը) կապուած
կ'երեւու անկ մը Ե-Ը(է): ‘Թագաւորը, ինչպէս
գլխաւոր գից Պաղսկէս, ‘ալ ձեռքք, ձան
ձեռքը այսպէս ալ անոր Ե-Ը(է)Ն յըրը: Ե-Ը(է)Ը
կը կուսի: Հայերէնի մէջ պատրիքն է հին հայե-
րէնի մէջ, Ե-Ը- (Օրման) Թ-Ը-է, կը նշանակէ: բայց
առ առ թիւնն իրը բաղսկէ, ալ կը գուշանուի: իսկ
արդի հայերէնի մէջ պէջ այս Ե-Ը-ը բազուկ կը նշանակէ: բայց գերաստարար աելլընելու ներ նախ, որ
որի ուի մէջ մը = Թեւ կրնա նա եւ համեան
թ(է)Ը-Ը մը մերկայացրուիլ, վան զի այս հայերէն
բառը կրնա նախնական մնէն մը ծագած ըլլալ:

25. Արմանկը կամ վերին թեւեն մէկ մաս
+ վարին թեւեն ասանց ձեռքաց մը կամ ու կը
կարգաւոր: Եւ այ կամ Կ արտասանած բառ
թէ թերեւն ձեռք կամ թէ նշանակէ, արմանկն
հայերէն բառ է: իսկ Եւ թրջուան շըրսուանի
մանայ Ծ-ալլընի ուսուցները կը նշանակէն:

26. Ենեպ, Ե-+ շ կ'իրշի թերեւն երկու
բաղադնյան մէջ մէջ չ կամ ի, վասն զի նյոյին
մէնեւզոր թիւնը Տար- կամ Տար կ' Տարսա,
Տարս և Տերը կը ցուցընէ: ‘Ենեպ, հայերէն
յուն կ'իրշի: որ ց'հերս-էն ծագած է: Ենեպ-է
և ց'հերս-էն կ'իրշ կ'այսու միշտ-Ծ-ը բաղանուի: Ապա
ուրիշն նյոյիկ որ հուզման վերաւորութիւներէն
ց(է)օ ց(է)օ չք կրնար ուրացուի թէ գրաթեան
մէջ կայ, ինչպէս կայ ց(է)օ ձ ի այ(է) (Յ անարին).
ոչան, այսպէս ալ մոց-բառ մէ համար նշան մը
կրնա առոգիր մէ + շ կամ է + շ այսպէս նշան
ովդ մը կ'յայսարարուին, որ նախ եւ յառաջ
ցուր կարգաւոր է:

27. Կորացեալ մատուրներով ձեռը կը
նշանակէ որ եւ իրդ կարդի իշանա մը, Հայերէն
բառ ունել: Ե. 1. Կորացուած մատուրներով
ձեռը, 2. անբական, ուսնաորու ա. թ. թ. 5:

28. Եւ 29. Տ-է եւ Ա-է ալ յարրըրը. ձախ
եւ ալ Ա-է, յարրըրը. ձախ ձեռը, ինսան նշա-
նակէն, կամ թէ թիւհամասին: Հայերէնի մէջ օ-Ը-
նուի իսի մեռականին, որ ուզուանին մէշ ինինի:
Ե մը կրնայ մատուրներունել, dexter կը նշանակէ,
յարաքերարար ալ ձեռը, իսկ ս-է-ս (որուն (-) է
միշտարութիւնը երկորուական կրնայ ըլլալ)
sinister. Արմարեւ երկորուական (ա)իմ վայ
հման, միջը եւ փար թ(է)-Տ-է = բայուն եւ յար-
րուն թերեւն տարծու են:

30. Եթէ Տ-է = է ալի եւ Ա-է = ահետի,
այս առան շատ համացեցցի է Հայերէն յուն
դիմաց նմանութեանը Տ-ի մը դունը, որով է + շ
ցուր, ամյօ կամ նման կ'ըլլայ: Բայ արդեւը Տ-ի
առել մը հանգէւ ցոյը յի յայսարարուին, համասան չէ:

31. Առէնագործիւն մը որ մասի մը քեզ
մ' կղած պատկեր կրնայ ըլլալ ու հայեարժէն
աւնի յրր: ու + է, եթէ Բ(Բ) առաջ կարդալու չէ:
Հայերէն առաջ բերեաբ հին ամաց-էն ըլլայ:
ինչպէս ձեռն ց' կերտ-էն ուն սրծեւ եւն:

32. Մոտ մը՝ յի կետոյքը ու քոֆի կրնայ
ներկայացընել: ու կը կարդացուի: Հայերէնի մէջ
ու՝ յետոյքը, է: Սակայն այս բառը կրնայ յու-
նորէնէ փոխառեալ ըլլալ, վասն զի ծրոօս կը հա-
մապատասխանէ անոր:

33. ա. Արոնքը՝ համակ բռնած ձեռքի մը,
մէհնագործ թեան հաւասարազօր է առել մը.
այս մէհնագործ թիւնը հու, ինչպէս պլուր, համ կը կարդացուի ու վարը եւ հածու = «հա-
մական, կը նշանակէ: Այս համ ամայարժէքին
հայերէնի մէջ կը համապատասխանէ (ա. վարը նշու-
ու): հուունէլ = «կարել, անշուշտ նախանակն
*րծ-էն: Բայց հայերէնի մէջ ուն ներկրդախն
նով, ինչպէս՝ ուրը, այսպէս ալ որունք կը նշանակէ
և թերեւ սօն ձեռն գալիք տաքած ետքը է
յործ-էն: Ապա ուրեմն ամակ, բռնած ձեռքի
հետ = համ եւ հածու տեղ = համարժէք
որունքը կ' երեւայ թէ յատկապէս հօծ(է) եւ այս
պատճառու: համ բնիք երցունը սովիք, ու (ա. վերը
էջ 181) — եւ նշանակ իւ կը նշանակէ — բոկ
այս ընթերցունը հայ ոսկի կը համապատասխանէ:
նոյ ոսր (ա. վեր մը վար) է կը կարդացուի, եւ
հայերէնի մէջ ուն ինչպէս ըսիք, կը նշանակէ
նաև՝ ուրը, — եւ այս նաև եւ յառաջ — որով կը
ցուցուի թէ հայկակն համարէնի մէջ ու
թէ հօծ(է) — ոսկ օծ(է) — երեւան կրնար գալ-
բայց որովհնեաւ հածու տեղ = «համերէն, ամե-
նայն հաւասարագործ թեամբ ա՞և ալ կրնար զրուի,
ասոր համար օծ կամ օծ այս պատճառու մէ
(ա. վեր էջ 181) ընթերցմանը նշան մը իրը հած
բառին տեղ բացարարութիւն մը կրնար ծառայի
եւ ասով սրունքի նկատմամբ համ թէ մէ տարա-
կաւական ընթերցունը համարէնի հայկակնու-
թեան հետ բոլորին համացայնիլ:

թ. Մարդկայի ուրը է կարգալու է եւ հայե-
րէնի մէջ ուն երկրորդական նով՝ ուրը, կը նշա-
նակէ:

34. Արունքի հետ միմանը տաց կամ տացի
կամ նման ձայնարժէքն աւնի: եւ հայերէնի մէջ
յափէլ միրան կը նշանակէ, որուն քը շամ հաւա-
նական է, որ հասպոյն ցիւն ծագած ըլլայ: Այս
բառը որչափ կ' երեւայ, հակասան լեզուաց մէջ
ցեղակից ունի (ա. վարը) բայց ասով հարէ
չկայ ըսկել: թէ ասոնք մէկն փոր ասնուած
ըլլայ հասեան ժամանակն ետքը:

35. Գեղ ի վեր անկուած պոլ մը ի՞ կամ
ի՞ ձ կարգալու է, եւ ա՞լ — որուն քը մէծա
հաւանականութեամբ ցիւն ծագած է — հայե-
րէնի մէջ պոլ կը նշանակէ:

36. Ծառէլ մը պատկերը համերէն ըարտա կը
կարգացուի: 8. թ. 2:

37. Կատարան մը թերեւա հածու = «օր,
սեռականն պատկերագործ թիւն ըլլայ եւ մայնա-
գործէն ա՞և + դ գրասած: եւ հայերէնի մէջ անոր,

անորւշտ համագյու ուրբայն ծագած նստարան կը
նշանակէր. թ. 9:

38. *Տէգ, համերէնի մէջ Խ + է + (ծ + է)
կամ + (ծ + է) կը կուռի: Հայերէնի մէջ ունեւ =
*տէգ, բայ մը կայ, որուն պարսկերէնէ փոխ առ-
նուած ըլլալ հաւատական չէ:

39. Գտանիին վահանը համերէնի մէջ
Խ + տ կը կուռի կամ լւա եւս Խ + թ, հայե-
րէնի մէջ վահան, ուղր եւ սուղր կ' սունուանուի
(ծ-ա-արման): Ուզը գիրը կրնայ հակառակ
ելլիկ պարսկերէնէ ըլլալն, որուն մէջ նոր ալ
նորից կը նշանակէ, ինչու որ պարսկերէնի մէջ բա-
ռակըրդ ուզ հայերէնի մէջ ալ առ համարակ օք
կը մայ առանց սիլլըը ու գիրն աւելցունելու: Միայն հայերէնի մէջ ասպարագս բառը կայ ու
գրով: ասպարագս = պարսկերէն բայց այս
ասպարագսն ալ բնիկ հայերէն ասպար բառին
նմանութեամբ կրնայ փառաւուժ ըլլալ, ինչպէս
այս ասպար բառն ալ իւր ածանցներուն մէջ սուր
ձևով մեր աշխի է կ' ելէ սպարագս ձևւէն աղ-
գուակով:

40. Երկիր, համերէնի մէջ սեաւականով
Խ + է + ր + ձ + է + ա կը կուռի: Հայերէնի մէջ
երիւ բառ անշուշտ նախանար Շ ուղարկանով եւ
այս- որէ երկան է պայ(ձ) — սեաւականով իդա-
կան մը կրնայ եղան ըլլալ: Աչքի առնելու ունենու-
լու, որ բուշուարմանի սրձանագրութեան նգ:
տաղի մէջ երկիր համար արձանագործ թեան ետքը
զանուած շ.-կ(ձ)լ + ր արդեօք հայերէն երիւ բա-
ռան համար համերէն ամբողջ բառը չի բացարերէ:
իրն ալ այս նշան կը յաշորէն, ինչ նշան որ
հետ մասիքի արձանագրութեան մէջ երկիրն,
կը յաշորէն: Երիւ համայ «ըրկութան է մը ծագած
ըլլալ:

41. Համա-Sanda համերէն գոյց ասուուեցին
անուած կամ մէկ անունն եւ մամանարաբարար կայ-
ծակի սոսուածոյն: եւ լուր, շնոր շնորի եւ
շնորի հայերէնի մէջ կայծակի կը նշանակէն:
(Ըստուանիլիւ)

Լ Ե Ա Պ Ւ Ա Ր Ս Ն Ա Կ Ա Խ

Խ Ծ Ա Ր Ա Վ Ո Ւ Ա Կ Ո Ւ Խ Ծ Ա Ր Ա Վ Ո Ւ Ա Կ Ո Ւ Խ

(Հայուանաբանիւ)

10. Հ.յ. ուր-եռ (շոյր-մաս-): *ոյր՝ կրակ,
(*շոյր՝ բարկութիւն,) բառերէն է, որը *ոյր՝ կրակ,
= հագերը. *ուր-էր, ինչպէս արգէն լւա գի-
տենիք, ա. Häbschmann, Arm. Grammatik 1, 418.

Հայ Bartholomaei IF, 5, 221, ունէր Հ.յ.
*ոյր՝ կրակ, — ալ. ա-տար, հագերը. մ-նորիք գի-
տենիք հասպոյն հագերը. *ուր-էր ձեռ ք, որուն
արմասը հանգ. Ծին-է կ' ենդապէն, շամուն, կեակը:
բառը պարզ ցոյց կուռայ, հման. հնագ. բա-էր եւ
բայց (Հ.յ. նոյ), պաշտպանող, բառերը: